

Politiky bez drene

Tatiana Zachar
Podolinská
Andrej Belák Eds.

HODNOTIACA SPRÁVA · 2022–2024

Hodnotenie implementácie Stratégie SR pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030

„Politiky bez drene“ — zhrnutie zistení naprieč piatimi tematickými oblasťami a odporúčania pre zodpovedné inštitúcie

Tatiana Zachar Podolinská & Andrej Belák (Eds.)

na základe kapitol: Alena Rochovská · Alexander Mušinka · Daniel Škobla · Andrej Belák · Tomáš Hrustič

Publikácia je financovaná z projektu „Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík zameraných na rómsku populáciu“, spolufinancovaného Európskou úniou v rámci Programu Slovensko.

Etický dizajn terénneho výskumu a analýzy dát boli vyvinuté v projekte APVV-22-0389 Výskum religiozity, spirituality a non-religiozity medzi Rómami na Slovensku.

Rómovia na Slovensku patria medzi najviac vylúčené skupiny v EÚ

7–9 %

podiel Rómov na populácii SR — jeden z najvyšších v EÚ

4/5

Rómov žije v chudobe (oproti 1/5 majoritnej populácie)

~1/3

miera zamestnanosti Rómov v porovnaní s majoritou

1/2

Rómov zažilo diskrimináciu v posledných 5 rokoch

Stratégia 2030 je implementovaná cez Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ÚSVRK), ktorý nedávno prešiel priamo pod Úrad vlády SR s cieľom posilniť koordinačný mandát. Financovanie zostáva výrazne závislé od fondov EÚ.

Hodnotenie podľa kritérií OECD DAC

Päť nezávislých autorov a autoriek hodnotilo päť tematických oblastí pomocou jednotného rámca: štúdium dokumentov, konzultácie s aktérmi a sociálno-antropologická analýza príčin (nielen toho, čo sa nepodarilo, ale aj prečo).

1

Relevantnosť

Súlad cieľov a opatrení s potrebami a expertným poznaním

2

Efektívnosť

Miera reálnej implementácie naplánovaných opatrení

3

Dopad

Preukázateľná zmena v živote rómskych komunití

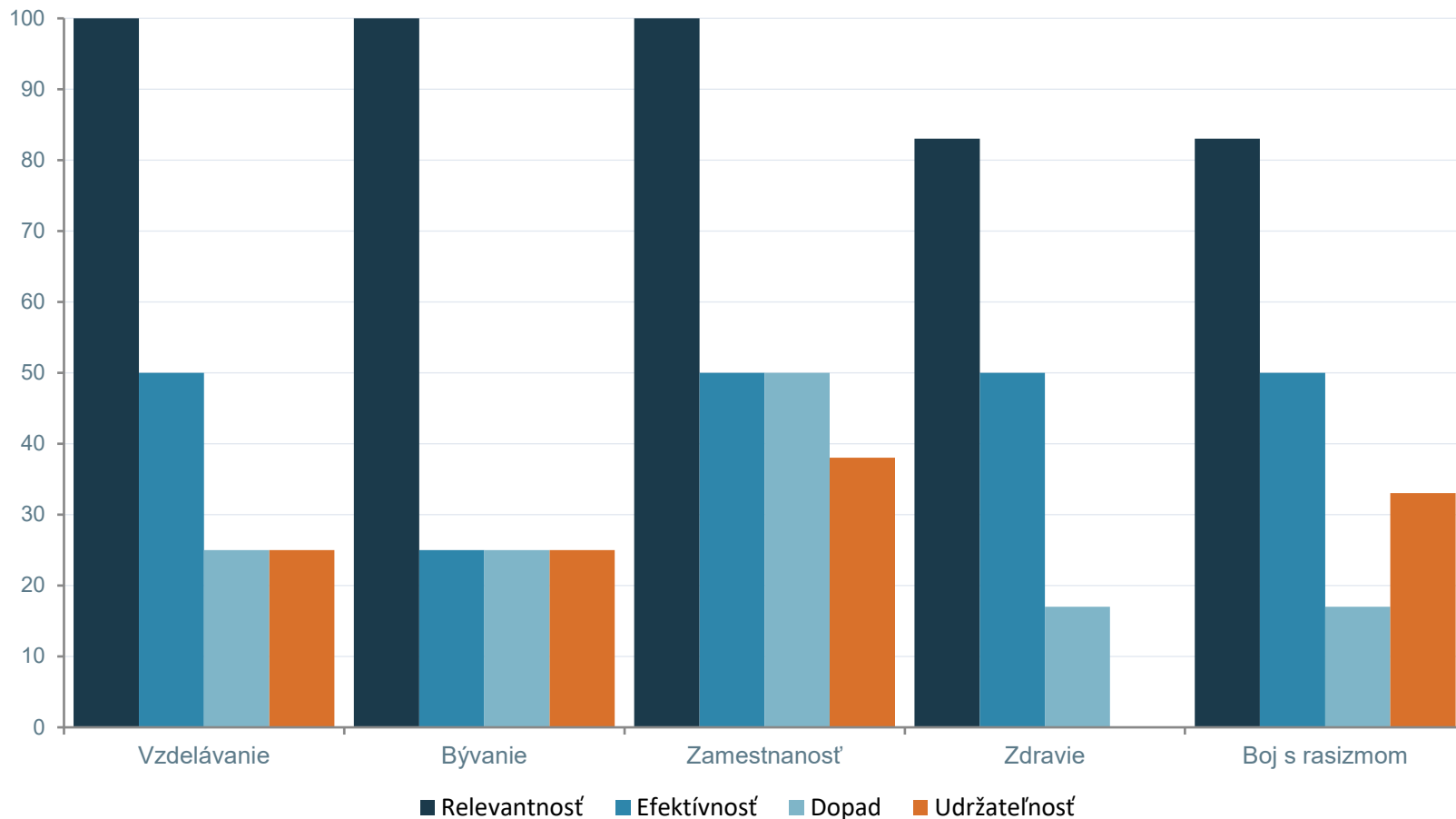
4

Udržateľnosť

Schopnosť pokračovať bez závislosti na projektovom financovaní

Hodnotené oblasti: vzdelávanie · bývanie · zamestnanosť · zdravie · boj s protirómskym rasizmom a participácia

Implementácia bola čiastočná, roztrieštená a slabo inštitucionalizovaná

Súhrn naprieč oblasťami

Relevantnosť

95,5 %

Efektívnosť

43,2 %

Dopad

27,3 %

Udržateľnosť

25,0 %

KAPITOLA 1

Vzdelávanie

Alena Rochovská

Hodnotenie podľa kritérií OECD DAC

6/6

Relevantnosť

3/6

Efektívnosť

1,5/6

Dopad

1,5/6

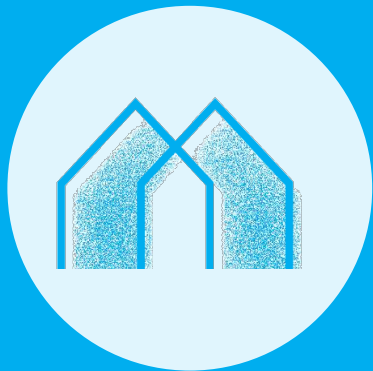
Udržateľnosť

Koncepčne dobre nastavený komponent, no s nerovnomernou realizáciou.

- Celodenný výchovný systém dosiahol len 4 115 zo 7 000 plánovaných detí
- Skolaudovaných bolo len 694 z 8 600 plánovaných kapacít MŠ
- Do desegregačných projektov sa zapojilo len 13 z cieľových 30 škôl
- Zaškolenosť 5-ročných detí z MRK: 75 % — ale len 29 % u 3–4-ročných
- Vzniklo 161 nových pozícií podporného personálu (nad rámec cieľa)

BARIÉRA

Kľúčovou bariérou je fragmentácia zodpovednosti medzi mnohými aktérmi bez jasného koordinačného mechanizmu a absencia spoľahlivého systému zberu dát o vzdelávacích výsledkoch detí z MRK.

KAPITOLA 2

Bývanie

Alexander Mušinka

Hodnotenie podľa kritérií OECD DAC

6/6

Relevantnosť

1,5/6

Efektívnosť

1,5/6

Dopad

1,5/6

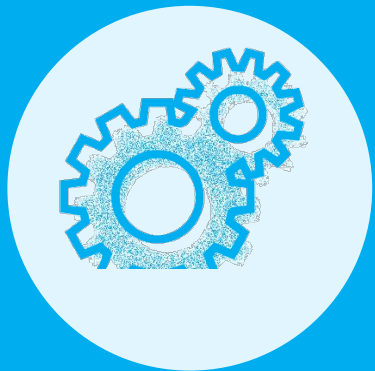
Udržateľnosť

Koncepčne silný a intervenčne logický komponent s nerovnomernou implementáciou.

- Diskriminácia pri hľadaní bývania klesla z 19 % na 18 % (cieľ: 15 %)
- Podiel domácností v nevyhovujúcom bývaní klesol z 60 % na 48 %
- Chýbajúce aktualizované údaje z Atlasu rómskych komunit
- Prístup k vode v rómskych osadách sa zlepšil zo 54 % na 70 %
- Udržateľnosť vysoká pri investíciách, nízka pri „mäkkých“ opatreniach

BARIÉRA

Hlavnou bariérou je oneskorená aktualizácia Atlasu rómskych komunit, ktorá priamo bráni vyhodnoteniu viacerých indikátorov, a slabý policy follow-up zo strany samospráv a rezortov.

KAPITOLA 3

Zamestnanosť

Daniel Škobla

Hodnotenie podľa kritérií OECD DAC

4/4

Relevantnosť

2/4

Efektívnosť

2/4

Dopad

1,5/4

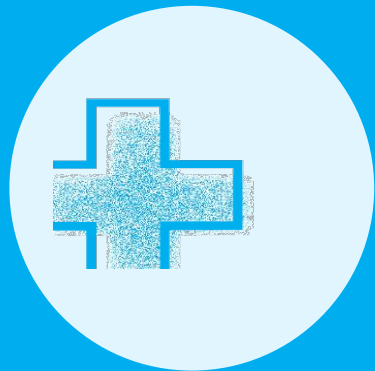
Udržateľnosť

Relatívne najlepšie hodnotená oblasť — pozitívny posun v hodnotenom období.

- Zamestnanosť Rómov 20–64 r. vzrástla zo 23 % (2020) na 30 % (2024)
- Zamestnanosť rómskych žien vzrástla zo 14 % na 21 %
- Podiel mladých mimo práce a vzdelávania klesol zo 67 % na 63 %
- Vnímaná diskriminácia pri hľadaní práce klesla z 33 % na 29 %
- Rozdiel v zamestnanosti medzi rómskymi ženami a mužmi sa nezmenil

BARIÉRA

Naprieč aktivitami chýba systematické sledovanie dopadov podľa etnicity a pohlavia, čo znemožňuje overiť, do akej miery pozitívne výsledky skutočne profitujú MRK, a nie len priaznivý hospodársky cyklus.

KAPITOLA 4

Zdravie

Andrej Belák

Hodnotenie podľa kritérií OECD DAC

2,5/3

Relevantnosť

1,5/3

Efektívnosť

0,5/3

Dopad

0/3

Udržateľnosť

Pevný odborný základ koncepcie, no najnižšia udržateľnosť spomedzi všetkých oblastí.

- Najúčinnšie intervencie (terénna práca) závisia takmer výlučne od EÚ projektov
- Zaznamenaný pokles preočkovanosťi vo všetkých troch sledovaných vakcínach
- Desaťnásobný nárast počtu prípadov hepatitídy A
- Rezorty s najväčšími formálnymi kompetenciami reálne nezačali inštitucionalizáciu
- Hodnotenie dopadov Národného projektu Zdravé komunity naplánované až na 2027

BARIÉRA

Nedostatok politickej vôle a informovanosti o verejnom zdraví a právach MRK sa premieta do obmedzených kapacít rezortov, ktoré zároveň blokujú priestor pre ambicióznejších externých aktérov.

KAPITOLA 5

Boj s protirómským rasizmom a podpora participácie

Tomáš Hrustič

Hodnotenie podľa kritérií OECD DAC

2,5/3

Relevantnosť

1,5/3

Efektívnosť

0,5/3

Dopad

1/3

Udržateľnosť

Pevné ukotvenie v európskych rámcoch, ale zhoršujúce sa výsledkové indikátory.

- Dôvera v právny systém klesla z 18 % na 12 % Rómov a Rómok
- Dôvera v políciu klesla z 31 % na 25 %
- 68 % majoritnej populácie odmieta Rómov za susedov (2019: 54 %)
- 3 z 6 globálnych indikátorov vykazujú regres oproti východiskovým hodnotám
- Participácia Rómov rastie najmä na MŠVVaM SR — v pracovných skupinách

BARIÉRA

Participácia je v praxi často vnímaná ako administratívna povinnosť pre čerpanie eurofondov, nie ako reálne presvedčenie o jej nevyhnutnosti pre zlepšenie situácie MRK.

Prečo inklúzia stagnuje: spoločné príčiny naprieč oblasťami

- 1 Nízka politická a inštitucionálna priorita rómskej inklúzie v rezortných politikách
- 2 Slabá medzirezortná koordinácia a obmedzené kapacity zodpovedných inštitúcií
- 3 Pretrvávajúca závislosť od externého financovania (EÚ fondy) a medzinárodného tlaku
- 4 Opatrenia naviazané na jednotlivcov a neformálnu spoluprácu namiesto formalizovaných postupov
- 5 Akčné plány nedostatočne ukotvené v explicitných teóriách zmeny
- 6 Epizodická a sprostredkovaná participácia ľudí z marginalizovaných rómskych komunití

Implementácia predošlých odporúčaní bola výberová a nerovnomerná

Čo sa posunulo

- Silnejší rétorický dôraz na rovnosť, participáciu a boj s rasizmom v Stratégii 2030
- Explicitnejšie uznanie „anticiganizmu“ ako štrukturálnej bariéry
- Formálne povýšenie ÚSVRK priamo pod Úrad vlády SR
- Zavedenie panelu externých expertov v monitoringu ÚSVRK
- Rozšírenie počtu konzultovaných expertov v zdraví a boji s rasizmom

Čo zostalo nenaplnené

- Fundamentálna reorientácia intervencií smerom k práci s majoritou a diskriminačnými praktikami
- Posilnenie medzirezortných koordinačných kompetencií ÚSVRK
- Zníženie závislosti od projektového financovania z EÚ fondov
- Kritická revízia metodológie Atlasov rómskych komunít
- Systémová, nesprostredkovaná participácia ľudí z MRK

Kto má čo robiť: vláda, koordinátor a kľúčové rezorty

Vláda SR

Formálne posilniť mandát ÚSVRK voči rezortom; legislatívne ukotviť kľúčové inkluzívne programy mimo projektových cyklov; iniciovať legislatívne uznanie protirómskeho rasizmu.

ÚSVRK

Záväzné medzirezortné monitorovacie systémy a dátové štandardy; kritická revízia Atlasov rómskych komunit; záväzná, nesprostredkovaná participácia ľudí z MRK; stabilizácia interných kapacít.

Min. školstva (MŠVVaM)

Legislatívne ukotvenie celodenného výchovného systému a desegregačných projektov; záväzný dátový modul vzdelávacích výsledkov detí z MRK; revízia kurikúl a učebníc.

Min. zdravotníctva (MZ SR)

Systémové prepojenie štruktúr s národným projektom Zdravé komunity; financovanie komunitnej podpory zdravia zo štátneho rozpočtu; analýza príčin zhoršenia indikátorov.

Kto má čo robiť: ďalšie rezorty, samosprávy a partneri

Min. práce (MPSVR SR)

Flexibilne prispôbovať intervencie zmenám trhu práce; zväziť dlhodobé financovanie overených AOTP opatrení zo štátneho rozpočtu zo strany štátu.

Samosprávy (obce a mestá)

Aktívne využívať technickú asistenciu pri bývaní, vzdelávaní a zamestnanosti; integrovať ciele inklúzie do územného plánovania; zapájať zástupcov MRK do hodnotenia opatrení.

Výskumné inštitúcie

Pokračovať vo výskume mechanizmov rasizmu a zdravotných nerovností; spolupracovať s ÚSVRK na metodikách monitorovania s dátami dezagregovanými podľa miery marginalizácie.

Európska komisia a partneri

Podmieňovať čerpanie eurofondov kritériami udržateľnosti, nielen projektovými plánmi; financovať nezávislé externé evalvácie; investovať do dátových kapacít.

ZÁVER

Bez systémovej zmeny budú aj ďalšie kolá hodnotenia ukazovať to isté

Mnohé odporúčania sú vzájomne podmienené — výberová implementácia bez systémovej zmeny opäť povedie len k čiastkovým výsledkom. Kľúčom je prechod od projektového financovania k stabilnému zakotveniu v štátnom rozpočte a legislatíve.

Ďakujeme za pozornosť